

לשכת רב הקמפוס

הפקולטה למדעי היהדות

דף שבועי

פרשת כי תצא, תש"ע
מספר 875

מאת המרכז ללימודי יסוד ביהדות
ע"ש הלנה ופאול שולמן

איפה ואיפה

לקראת סיום הפרשה נמצא הציווי הזה (כה: יג-טז):
לא יהיה לך בכיסך אבן ואבן גדולה וקטנה. לא יהיה לך בביתך איפה ואיפה גדולה וקטנה. אבן שלמה וצדק יהיה לך איפה שלמה וצדק יהיה לך למען יאריכו ימיה על האדמה אשר ה' אלהיך נתן לך. פי תועבת ה' אלהיך כל עשה אלה פל עשה עול.

לכאורה, יש לתמוה על שהתורה ייחדה ציווי לתרמית במשקל. במה שונה עוולה זו מכל הונאה וגנבה? כלומר מדוע לא נלמד הציווי מגדרי המצוות "לא תגנב" (שמ' כ:יב); "ולא תונו איש את עמיתו" (ויק' כה:יז), או "מדבר שקר תרחק" (שמ' כג:ז); "ועשית הישר והטוב" (דב' ו:יח) וכיו"ב? יתר על כן, המצווה מופיעה בפרשת "קדושים" (יט:לו) וחוזרת ונשנית בפרשתנו בניסוח חיובי וגם שלילי – לחייב את החוטא ב"עשה" וב"לא תעשה".

ואם בכך לא סגי, הרי מובטחת למקיימה אריכות ימים, כפי שמובטח למקיים מצוות כיבוד אב ואם הנקובה בעשרת הדיברות! והרי כל שנדרש מאדם לקיום המצווה של 'אבן שלמה ואיפה שלמה' הוא לוודא שכלי המשקל והמדידה שהוא משתמש בהם תקינים, כדי שהקונה ממנו יקבל תמורה התואמת את התשלום שהוא, המוכר, מקבל. כלומר אין בה טרחה מרובה ולא סכנה כלשהי שיש להתמודד עמה לצורך קיומה, המצדיקות מתן שכר כה גבוה.

תמיהות אלו ואחרות מעלות את ההשערה שמלבד פשט הדברים טעם המצווה צופן בחובו ממד עומק שיש לחשפו, וזאת מטרת דברינו. נתבונן תחילה בפסוקים שבפרשתנו בחלוקה אחרת מעט:

לא יהיה לך אבן ואבן גדולה וקטנה	אבן שלמה וצדק יהיה לך
איפה ואיפה גדולה וקטנה	איפה שלמה וצדק יהיה לך

מול הציווי השולל את המציאות העמומה והבלתי אמינה של שני סוגי אבני משקל ושני מיני איפות – מציאות של שקר ועוולה, מוצב הציווי החיובי של המציאות הרצויה, הבהירה, המביעה שלמות וצדק. הדגש של הציווי הוא על טיפוח מידות האני המוסרי של האדם, לכן המילה לך מופיעה ארבע פעמים ברצף.¹ נראה לעניות דעתי שיותר מחסרון הרווח, עקב העונש שיכלה את הרווח, כוונת הדברים היא להראות את הנזק של ההשחתה המוסרית הנגרמת לחוטא בגנבת דעת זולתו. הקונה נותן אמון בסוחר, ומעילתו באמון שניתן בו מעידה על חוסר אמינותו שהיא אם כל שחיתות. מכאן החומרה הרבה שייחסו חז"ל לחטא זה (בבלי, בבא בתרא, פח ע"ב): "א"ר לוי: קשה עונשן של מידות יותר מעונשן של עריות".

רש"ר הירש מסביר בפירושו על אתר את חומרת העוון בזו הלשון:
החטאים של עריות הם בעיקרם בעלי חומרה אינטנסיבית ולפיכך הם גם ענושים כרת. אולם במקרים רבים אין תוצאותיהם הרעות חורגות מתחום האישיות של החוטאים. כנגד זה החטאים של מידות משפיעים לרעה בחוגים רחבים ובכך... תלויה החומרה המכרעת של אחריותם. בעריות אע"פ שהן בכרת,

¹ המגיד מדובנא (בספר: משלי יעקב, עמ' תמה) רמז לדברים בדרכו: "לפרש מלת לך", שהוא כשפת יתר, לומר: גם כי תשיג מאומה, עם כל זה לא לך יהיה מזה דבר".

אפשר לחזור בתשובה ע"י חרטה וקבלה לעתיד. כנגד זה התשובה על חטאים של מידות מותנית בראש ובראשונה בהשבת הרכוש הגזול לבעליו, אולם בדרך כלל אי אפשר לקיים את התנאי הזה. בעל "העמק דבר", הנצי"ב מוולוז'ין, מפרט את המקור לחטא המידות ואת חומרתו, ולהלן נביא חלק מפירושו הנרחב:

שנתבונן על מה שהפליגו חז"ל... עד שאמר חמור עוון משקלות יותר מגלוי עריות, ומדוע חמור זה משאר גנבות, ותו מה זה דמיון משקלות לגילוי עריות עד שאמר שזה חמור מזה... אלא באשר שהאדם החוטא בא לחטוא באחד מג' אופנים: או מהעדר האמונה בה' ובתורתו, או מצד התגברות התאוה, או מצד התגברות הכעס וכדומה במידות שנוגע בין אדם לחברו, והנה הראש שבהעדר אמונה הוא עבודה זרה, והראש בתאוה הוא גילוי עריות, והראש שבמידות רעות הוא שפיכות דמים... והנה הגרוע בשלשה עונות הללו הוא עבודה זרה, באשר נוגע לאמונה, וגם רחוק מן התשובה וכל באיה לא ישוכן, ומעתה הגונב מחברו כלי יקר, יכול להיות שבא מצד התאוה לאותו כלי והרי זה מגדר עריות, אבל העושה משקלות שקר, אינו מדרך התאוה אלא מחסרון אמונה בה' הזן ומפרנס בהשגחה פרטית לפי מעשיו, והרי זה מגדר עבודה זרה, על-כן אמרו שעוון משקלות אע"ג שאינו אלא ענף מעבודה זרה ועדיין רחוק מראש הכפירה, מכל מקום הוא חמור מגילוי עריות, שהוא ראש פרעות התאוה, באשר חסרון אמונה קשה לתשובה וגם נוגע לכבודו ית"ש.

אם כן, לדעת הנצי"ב חטא תרמית המשקל נובע "מחסרון אמונה בה'", ומכאן חומרתו, ומכלל לאו אתה שומע הן, דהיינו שהמקיים את המצווה מעיד על עצמו כמאמין בה' ובתורתו.

יוצא מדברינו שציווי המשקלות הוא גם מעין מטאפורה לצורך של האדם לשקול את מידותיו המוסריות ולשאוף שיתקיים בהן איזון מושלם ותמים. כדי שתהיה נקודת השקה בין שמים לארץ, בין מעשי האדם לרצון הבורא, חייבת להתקיים המשוואה המובאת בפסוק הידוע (תה' פה:יא): "חֶסֶד וְאֱמֶת נִפְגְּשׁוּ צְדָק וְשָׁלוֹם נִשְׁקוּ". המרכיבים המוסריים הקיימים בציווי השקילה הנאמנה מובאים גם בפסוק בתהלים, ושניהם מורים על הצורך בתיאום בין כל המרכיבים בהתנהגותו של האדם המאמין. ללא איזון בין הדבקות בהתנהלות בדרכי האמת ובין מעשי החסד המביאים לשלמות הצדק בעולם, לא ישרור השלום לא בנפשו של הפרט ולא בעם ישראל המנסה לשבת בשלווה בארץ. כל זאת כיוון שנפגוש, חלילה, בעמלקים למיניהם,² - כפירושו של רש"י לפסוק בתהלים:

"חסד ואמת נפגשו" – שיהיו ישראל דוברי אמת ומן השמים יפגוש בהם החסד. "צדק ושלום נשקו" – הצדקה שהיו ישראל עושים והשלום מאת הקב"ה יהיו נושקין זה לזה, ככתוב: "וְהָיָה מַעֲשֵׂה הַצְּדָקָה שָׁלוֹם וְעֲבֹדַת הַצְּדָקָה הַשְּׁקֵט וְכִטְחַ עַד עוֹלָם" (יש' לב:יז).¹

הד לדברינו נמצא בדברי רש"י הירש על מצוות המשקל המדויק בויקרא (יט: לה-לו):

מדובר כאן בגזר דין במשפט החפצים, והצדק במשפט זה הוא תנאי ליושר ביחסי החברה האנושית. כל המונה, המודד או השוקל דבר... נחשב בתורה כשופט, הוא מוציא פסק דין על טיב הדברים מבחינת יחסם למשפט, או הוא מכריז על דבר, שהוא קנה מידה למושג משפטי, הרי הוא פוסק את הדין, והוא גם שופט ודברו משפט. כך הועמד משפט הדברים וזכות האדם בדברים, תחת שמירתו הנאמנה של כל יחיד. כל אחד חייב לשפוט בצדק, עליו לקיים את משפט הדברים ולהגשים את יחסם המשפטי לבעלי הזכות, הוא ממונה עליהם כביכול, עליון על-גבם, וניצול לרעה של עליונות זו הוא עול כניצול לרעה של כוח השופט.

נמצאנו למדים שחטא תרמית המשקל יש לו זיקה למסד המוסרי של האדם, ובהיותו רעוע אין האדם יכול לקיים את אמונתו בבורא, גם מפני שהוא חסר כוח שיפוט אמיתי. מכאן החשיבות הרבה שמייחסות למצווה זו הן התורה שבכתב הן התורה שבעל-פה.

ד"ר יאיר ברקאי
ירושלים

הדף מופץ בסיוע קרן הנשיא לתורה ולמדע.

² 'כלי יקר' על "זכור את אשר עשה לך עמלק" הצמוד לפסוקים שבהם אנו עוסקים: "ובדרך דרש יש לומר, שכשם שפרשת זכור אחר פרשת שקלים הבאה לכפרה על עוון העגל שנעשה משקלי זהב על-ידי שהיו להוטים אחר הממון ביותר... וכל הלהוט אחרי משקל גם במשקלות".

¹ וכן רד"ק על הפסוק בתהלים: "ויהיו חסד ואמת בעולם, כי יהיו כל ישראל בדרך אחת לעבוד את ה' ולהיותם בדרך אמת, כמו שכתוב (צפ' ג:ג): 'שאירת ישראל לא יעשו עֲוֹלָה ולא ידברו כזב ולא ימצא בפייהם לשון תרמית', ויהיה צדק ושלום בעולם. צדק ושלום נשקו, כלומר אחים ורעים יהיו, כיון שיהיה אמת וצדק בבני אדם יהיה להם מה-א-ל יתברך חסד ושלום", וראו בפירושו לישעיהו לב:יז.

הדף מופיע באינטרנט באתר המידע של אוניברסיטת בר-אילן בכתובת: <http://www.biu.ac.il/JH/Parasha>. כדי להצטרף לרשימת המנויים בדואר האלקטרוני על דף פרשת השבוע, יש לפנות לכתובת: listserv@vm.biu.ac.il. אין לכתוב נושא למכתב. יש לכתוב שורה אחת בלבד, בגוף המכתב:
sub parasha-l firstname lastname כאשר *first-name* ו- *last-name* הינם השם הפרטי ושם המשפחה של השולח.